

PRO MEMORIA

MARIAN LECH KLEMENTOWSKI
1943–2013

Profesor Marian Lech Klementowski urodził się 19 kwietnia 1943 r. w Ustianowej w powiecie Ustrzyki Dolne. Pochodził z rodziny inteligenckiej – ojciec jego był sędzią, a matka nauczycielką. Maturę uzyskał w I Liceum Ogólnokształcącym im. Stanisława Konarskiego w Rzeszowie w 1960 r. W tymże roku rozpoczął studia prawnicze w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej, które ukończył pięć lat później z wynikiem bardzo dobrym. Już w trakcie nauki uniwersyteckiej ujawnił wyraźne zainteresowanie historią prawa, zwłaszcza powszechną, uczestnicząc w seminarium prowadzonym przez doc. dr. hab. Witolda Sawickiego, wybitnego znawcę dawnego prawa, szczególnie w kręgu niemieckiego średniowiecza. Pod jego kierunkiem przygotował pracę magisterską w 1965 r. zatytułowaną *Zemsta legalna jako forma wymiaru sprawiedliwości w państwie niemieckim za panowania dynastii saskiej (919–1024)*. Po ukończeniu studiów w latach 1965–1967 odbył aplikację sądową i w 1967 r. złożył egzamin sędziowski.

Od października 1965 r. rozpoczął w UMCS pracę naukowo-dydaktyczną, w ówczesnej Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa kierowanej przez doc. dr. hab. W. Sawickiego. Z dyscypliną tą związał się M.L. Klementowski na stałe, choć sama Katedra ulegała kolejnym przekształceniom organizacyjnym oraz personalnym. Przeszedł kolejne stopnie akademickiej kariery – od asystenta stażysty po stanowisko profesora nadzwyczajnego UMCS, ostatnio w Katedrze Historii Państwa i Prawa. Naukowo debiutował M.L. Klementowski w 1968 r.

artykułem poświęconym ograniczeniu zemsty przez prawo niemieckich pokojów ziemskich od XI do połowy XIII w. opublikowanym w *Annales UMCS*. W czerwcu 1973 r. odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji UMCS obrona jego rozprawy doktorskiej pt. *Wymiar sprawiedliwości karnej według prawa niemieckich pokojów ziemskich w XI – do połowy XIII wieku*. Napisał ją pod kierunkiem doc. dr. hab. W. Sawickiego, który zmarł w maju 1973 r., a formalnie funkcję promotora przejął prof. dr hab. Jan Malarczyk. Recenzentami w przewodzie doktorskim byli profesorowie Wojciech Maria Bartel z Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Leszek Winowski z Uniwersytetu Wrocławskiego.

Od lat 70. ub. wieku centralnym obszarem badawczym profesora M.L. Klementowskiego pozostawały dzieje prawa karnego zarówno materialnego, jak i procesowego epoki średniowiecza oraz początków czasów nowożytnych do XVI stulecia, zwłaszcza w państwa niemieckich, na rozległym obszarze ówczesnej Rzeszy. W tej mierze jego studia charakteryzowały się zawsze solidną podstawą źródłową, z głębokimi analizami pokojów ziemskich (*Landfrieden*) na czele. W miarę upływu czasu poszerzał swój krąg badawczy zarówno w sensie rzeczowym, jak i terytorialnym, obejmując praktycznie całą Europę. Stąd ujęcie porównawcze stało się mocną stroną jego prac naukowych. Obok studiów stricte prawnokarnych zwłaszcza w sferze średniowiecznych pojęć przestępstwa oraz kary publicznej M.L. Klementowski zajął się problematyką gwarancji ochrony osobistej w średniowiecznych prawach europejskich. W tym drugim polu badawczym wnikliwe i szczegółowe badania doprowadziły go do opublikowania książki pt. *Studia nad kształtowaniem się gwarancji ochrony wolności osobistej w państwie niemieckim (X–XIV wiek)*, Lublin 1994, s. 251, będącej rozprawą habilitacyjną. W studium tym, opartym na gruntownej bazie źródłowej, podjął problem nieopracowany w literaturze naukowej polskiej ani obcojęzycznej, zwłaszcza niemieckiej. Przekonywająco sformułował tezę, iż początków powszechnej zasady nietykalności osobistej i innych gwarancji wolnościowych doszukać się już należy w prawie średniowiecza, a nie dopiero w doktrynach prawnych wieku Oświecenia.

Stopień naukowy doktora habilitowanego M.L. Klementowski uzyskał 30 listopada 1994 r. na podstawie uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji UMCS. Recenzje w przewodzie habilitacyjnym przygotowali profesorowie Adam Lityński z Uniwersytetu Śląskiego, Kazimierz Orzechowski z Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Artur Korobowicz z UMCS. Od razu dodajmy, iż w pięć lat później (od 1 października 1998 r.) dr hab. M.L. Klementowski otrzymał stanowisko profesora nadzwyczajnego UMCS.

Zgodnie podkreślali recenzenci dorobku naukowego M.L. Klementowskiego, iż efekty badawcze jego studiów nad średniowiecznym prawem karnym udowodniły, iż był on wytrawnym badaczem tej epoki, swobodnie poruszającym się w skomplikowanej i obszernej problematyce. Opracowania jego przynosiły bowiem nie tylko liczne nowe ustalenia, głębokie oraz precyzyjne, poszerzające naszą znajomość ówczesnego prawa i procesu karnego, ale też zawierały wyraź-

ne treści teoretyczne idące w stronę syntez oraz jednoznacznych tez naukowych. Lapidarnie i celnie wartość publikacji Profesora oceniał Adam Lityński: „bez prac Klementowskiego nikt nie może dzisiaj w Polsce pisać o prawie karnym średniowiecza, niezależnie od terytorium, którym się zajmuje”. Dodać trzeba, iż rozprawy M.L. Klementowskiego, na ogół obszerne i zawsze pogłębione źródłowo, wzbudziły zainteresowanie w nauce niemieckojęzycznej i dzięki publikacjom zarówno w polskich czasopiśmie w języku niemieckim, jak i w *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte* weszły do obiegu międzynarodowego.

Podjął również profesor M.L. Klementowski zagadnienia historii dawnego prawa polskiego. Początek tym zainteresowaniom dał artykuł o zniesieniu tortur w Polsce (we współautorstwie z E. Skrętowiczem) oraz interesujące prace o sądownictwie w Ordynacji Zamojskiej. Problematyce ustroju, norm prawnych i kultury prawnej regionu zamojskiego w Polsce szlacheckiej poświęcił M.L. Klementowski kolejne publikacje. Pisał źródłowo i erudycyjnie o wymiarze sprawiedliwości w Ordynacji Zamojskiej, o relacjach między instytucjami ordynacjami a Akademią Zamojską, jak również o sejmikach chełmskich w XVII stuleciu. Studia te, oprócz niewątpliwych wartości regionalnych, w istotny sposób wzbogaciły naszą wiedzę i miały wymiar szerszy, ogólnopolski, a ponadto podobnie jak instytucje prawne państwa zamojskiego stanowiły ważki fragment rzeczywistości ustrojowo-prawnej dawnej Rzeczypospolitej. Wystarczy przypomnieć Akademię Zamojską będącą tak długo, obok Krakowskiej, funkcjonującą szkołą wyższą i jej rolę, zwłaszcza na wschodzie Polski, w kształceniu prawników. W 2002 r. ukazała się *Bazylego Rudomicza Efemeros, czyli Diariusz prywatny pisany w Zamościu w latach 1656–1672*. To duże dwutomowe wydawnictwo źródłowe, liczące łącznie blisko 1000 stron, było efektem iście benedyktyńskiej pracy dwóch autorów: M.L. Klementowskiego (opracowanie historyczne i historyczno-prawne) oraz Władysława Frocha (przekład z języka łacińskiego i opracowanie filologiczne).

Wysiłek godny podziwu i najwyższego uznania – jak pisał o nim A. Lityński – efekt naukowy poważny: wzorowo wydany ogromny diariusz, naukowo opracowany, stał się na zawsze pomnikiem prawa, polityki, obyczajów, powszechnie dostępny historykom.

Sylwetce Bazylego Rudomicza i jego działalności w Zamościu poświęcił też M. Klementowski różnorakie rozprawki szczegółowe.

W ostatnich latach prof. M.L. Klementowski twórczo pracował, publikując w uprawianych przez siebie obszarach badawczych, m.in. w rekapitulacyjnym studium poświęconym kształtowaniu się gwarancji ochrony wolności osobistej w średniowieczu i nowożytnej Europie, jak też zajmując się w tychże czasach ciekawą problematyką odpowiedzialności karnej zwierząt. Szereg jego opracowań o charakterze przekrojowym, dotyczących zagadnień zemsty prywatnej oraz kar publicznych, jak też studiów nad sądownictwem i prawem w Ordynacji Zamojskiej w XVI–XVIII w. pozostało w maszynopisie.

W akademickiej pracy dydaktycznej M.L. Klementowski prowadził zajęcia z powszechnej historii państwa i prawa (w swoim czasie historii ustroju Polski na tle powszechnym) we wszystkich formach kształcenia: od ćwiczeń poprzez wykłady do proseminariów i seminariów magisterskich. Był nauczycielem akademickim niezwykle odpowiedzialnie traktującym swoje obowiązki dydaktyczne, rzetelnym i przyjaznym studentom, umiejętnie przekazującym młodzieży bogatą wiedzę. Na swoje seminaria przyciągał propozycjami rozległej tematyki prac magisterskich, sięgających wydarzeń XX stulecia i wiążących zagadnienia historyczno-prawne z ogólnymi dziejami państw i społeczeństw (Niemcy, Rosja sowiecka, polskie Kresy Wschodnie). Pod jego kierunkiem powstało blisko 300 prac magisterskich. Współdziałał też z sekcją historyczno-prawną Koła Naukowego Prawników Studentów w organizacji sympozjów naukowych. Ukoronowaniem doświadczeń dydaktycznych stał się wydany podręcznik jego autorstwa pt. *Powszechna historia ustroju* w Wydawnictwie Naukowym PWN (Warszawa 2012) w ramach serii naukowej pod red. prof. dr. hab. Mariana Kallasa. Liczące 735 stron dzieło zawiera dzieje ustrojów państwowych od upadku zachodniego cesarstwa rzymskiego po system państwowy Niemiec, ZSRR i Francji po II wojnie światowej. Obejmuje terytoria Francji, Anglii, Niemiec, w tym Prus i Austrii, Rosji oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki, a także ekspansji kolonialnej tych mocarstw. Cechuje go ujęcie instytucjonalne, łącznie z przedstawieniem dynamicznego rozwoju historycznego, oparcie treści na wynikach najnowszych ustaleń naukowych, a także należyte uwypuklenie problematyki zarówno państwa konstytucyjnego, jak i reżimów totalitarnych w XX wieku. Dzięki temu spotkał się z dobrą oceną i życzliwym przyjęciem w środowisku historyków ustroju i prawa. Nie bez podstaw można sądzić, iż podręcznik autorstwa M.L. Klementowskiego zajął istotne miejsce w kanonie książek akademickich.

Prowadził też prof. M.L. Klementowski seminarium doktorskie. W jego ramach był promotorem czterech rozpraw, a sfinalizowania kolejnej, piątej, już pozytywnie zrecenzowanej, niestety nie doczekał.

Łącznie w dorobku naukowym pozostawił blisko 50 prac naukowych. Jest to dorobek znaczący, zważając wieloletnie problemy zdrowotne i związane z tym liczne przeciwności losu w toku czynnej pracy zawodowej. Za swą działalność odznaczony został Brązowym Krzyżem Zasługi (1983), a następnie Złotym Krzyżem Zasługi (1987), jak też Złotą oraz Honorową Odznaką Centralnego Związku Spółdzielczości Budownictwa Mieszkaniowego.

Z końcem roku akademickiego 2012/2013 profesor Marian Lech Klementowski przeszedł na zasłużoną emeryturę, nie zrywając jednak więzi z UMCS i Katedrą Historii Państwa i Prawa.

Zmarł 27 listopada 2013 r. i pochowany został w Rzeszowie.

Wojciech Witkowski